

FRÁSÖGN

af fundum Evrópuráðsþingsins í Strassborg 20.–24. júní 2022.

Af hálfu Alþingis tóku þátt í fundinum Bjarni Jónsson, formaður, Þórhildur Sunna Ævarsdóttir, varaformaður, og Birgir Þórarinsson, auk Bylgju Árnadóttur, alþjóðaritara. Á dagskrá þingsins voru m.a. lýðræðisöryggi, áhrif árásarstríðs Rússa í Úkraínu á mannúðarástand og fólksflutninga í Evrópu og mannréttindabrot í Rússlandi.

Tiny Kox, forseti Evrópuráðsþingsins, setti þingfund með því að biðja þingmenn að rísa úr sætum til að sýna samstöðu sína með fórnarlömbum stríðsins í Úkraínu. Kox hvatti rússnesk stjórnvöld og almenning til að binda tafarlaust enda á stríðsreksturinn.

Evrópuráðsþingið hélt sérstaka málstofu í þingsal um lýðræðisöryggi (e. democratic security). Svetlana Tíkhanovskaja, leiðtogi stjórnarandstöðunnar í Belarús, var meðal framsögumanna. Hún sagði ógn steðja að gildum Evrópuráðsins. Enn á ný geisaði stríð í Evrópu og fólk væri hvatt til að gefa eftir frekar en að standa gegn árásarhneigð. Hún sagði sigur sinn í kosningunum 2020 sýna skýrt að almenningur í Belarús líti á sig sem Evrópubúa og vilji fá landið sitt til baka og aftur í faðm Evrópu. Hún hvatti til þess að sett yrði á fót sérnefnd um málefni Belarús í Evrópuráðinu. Marija Pejčinović Burić, framkvæmdastjóri Evrópuráðsins, lýsti skýlausri samstöðu Evrópuráðsins með Úkraínumönnum. Skrifstofa Evrópuráðsins í Kíyv hefði verið enduroppnuð til að aðstoða saksóknara við rannsókn á mannréttindabrotum. Einnig hefði verið samþykkt aðgerðaáætlun í málefnum Úkraínu. Aðrir þátttakendur í málstofunni voru Pekka Haavisto, utanríkisráðherra Finnlands, Simon Coveney, utanríkisráðherra Írlands og formaður ráðherranefndar Evrópuráðsins, og Tiny Kox, forseti þingsins. Í umræðum í kjölfarið sagði Þórhildur Sunna Ævarsdóttir mikilvægt að formgera samstarf þingsins við borgaralegt samfélag í Rússlandi og Belarús. Einnig þyrfti að halda á lofti málum fólks sem hefði verið fangelsað fyrir að tala gegn sitjandi stjórnvöldum.

Þórhildur Sunna Ævarsdóttir var framsögumaður skýrslu um pólitíska fanga í Rússlandi. Í ályktuninni lýsti þingið áhyggjum af vaxandi fjölda pólitískra fanga í Rússlandi og kerfisbundinni kúgun yfirvalda. Þá fordæmdi þingið ný lög sem banna gagnrýni á rússneska herinn og að innrásin í Úkraínu sé kölluð stríð. Þingið ítrekaði fyrri skilgreiningu sína á því hvað teljist vera pólitískir fangar og kallaði eftir því að tilmælum og dómum Mannréttindadómstólsins yrði fylgt eftir, sérstaklega í málum Alexei Navalní og Alexei Pichugin. Þá voru aðildarríki hvött til að taka á móti umsóknum um pólitískt hæli frá rússneskum stjórnarandstæðingum og mannréttindafrömuðum. Þórhildur Sunna benti á að árásarstríð Rússa í Úkraínu og kúgun stjórnarandstöðunnar í Rússlandi væru tvær hliðar á sama peningnum. Það að fangelsa fólk fyrir að tjá sig væri alvarleg aðför að lýðræðinu. Aðeins með raunverulegu lýðræði með frjálsri umræðu og virkri stjórnarandstöðu væri hægt að tryggja frið. Eftir að stríðið hófst hefðu aðgerðir stjórnvalda gegn andstæðingum þeirra orðið harðari. Að lokum vitnaði Þórhildur Sunna í orð Vladimirs Kara-Murza þegar hann kom fyrir þingnefnd í apríl, nokkrum vikum áður en hann var handtekinn fyrir ummæli sín um rússneska herinn í fjölmiðlaviðtali. Í apríl sagði hann: „stærsti ótti pólitíssks fanga er að gleymast“. Með ályktun sinni tryggði þingið að pólitísku fangarnir gleymdust ekki.

Þingið samþykkti ályktun um réttlæti og öryggi kvenna í kjölfar friðarsamninga. Í umræðum benti Birgir Þórarinsson á þær áskoranir sem blöstu við konum í kjölfar átaka. Aðgengi að dómstólum væri takmarkað, atvinna væri af skornum skammti og kynbundið ofbeldi væri oft útbreitt þrátt fyrir að bundinn hefði verið endi á átökin. Nauðsynlegt væri að innleiða kynjasjónarmið í uppbyggingu samfélaga í kjölfar átaka til að tryggja þátttöku kvenna í öllum stofnunum samfélagsins og stuðla að kynjajafnrétti.

Í frjálsum umræðum talaði Bjarni Jónsson fyrir hönd flokkahóps sameinaðra vinstri manna. Hann vakti máls á baráttunni við loftslagsbreytingar og hvatti til þess að nýstofnaður þingmannahópur um heilnæmt umhverfi beitti sér fyrir málefninu á vettvangi þingsins og

Evrópuráðsins. Hann ítrekaði nauðsyn þess að flýta orkuskiptum, ekki bara til að berjast gegn loftslagsáhrifum heldur einnig til að svara ákalli um að Evrópulönd verði sjálfum sér nóg um orku.

Birgir Þórarinsson tók til máls í umræðum um baráttu gegn gyðingahatri í Evrópu. Hann benti á að tilvikum árása og hatursfullrar orðræðu gagnvart gyðingum hefði fjölgað á árinu 2021. Ein orsökina hefði verið harðnandi átök milli Ísraela og Hamas-liða á Gaza í maí 2021. Einnig hefðu komið fram samsæriskenningar um að heimsfaraldur kórónuveiru hefði verið af gyðinga völdum. Berjast þyrfti gegn auknu gyðingahatri á fjölþættan hátt, sérstaklega með aukinni fræðslu.

Í umræðum um samstarf Evrópuráðsþingsins við þingið í Kirgistan talaði Bjarni Jónsson fyrir hönd flokkahóps sameinaðra vinstri manna. Hann vakti athygli á fregnum af mannréttindabrotum í Kirgistan, þar á meðal pyntingum og takmörkun á tjáningarfrelsi. Þórhildur Sunna Ævarsdóttir talaði fyrir hönd flokkahóps sósíalista, demókrata og grænna í umræðum um flug MH17, farþegaflugvél sem var skotin niður yfir Úkraínu árið 2014 með 298 manns innanborðs. Hún ítrekaði mikilvægi þess að komast til botns í málinu. Enn væri stórum spurningum ósvarað um hver bæri ábyrgð á störfum herdeildarinnar sem skaut flugskeytinu.

Í skýrslugjöf sinni til þingsins ítrekaði Simon Coveney, formaður ráðherranefndarinnar, mikilvægi þess að halda leiðtogafund Evrópuráðsins til þess að aðildarríkin gætu endurnýjað samstöðu sína um gildi Evrópuráðsins. Hann sagði það ekki skipta máli hvar leiðtogafundurinn yrði haldinn heldur að hann yrði sem fyrst. Í þingfundavikunni var skipuð sérnefnd um framtíð Evrópuráðsins, sem ætlað er að móta áherslur þingsins fyrir komandi leiðtogafund. Í nefndinni sitja forseti þingsins, formenn flokkahópa og fastanefnda auk formanna landsdeilda Írlands og Íslands, en Írar fara með formennsku í ráðherranefndinni og Ísland tekur við í nóvember.

Þingið samþykkti að halda tvær sérstakar umræður (e. current affairs debate), annars vegar um afleiðingar herkvíar Rússa á Svartahafi og hins vegar um samning breskra stjórnvalda um flutning hælisleitenda til Rúanda þvert á athugasemdir Mannréttindadómstólsins. Í síðarnefndu umræðunum sagði Þórhildur Sunna Ævarsdóttir bresk stjórnvöld hafa hreykt sér af því að taka skýra afstöðu gegn dómstólnum. Að hennar mati væri þetta hins vegar veik afstaða og sýndi hræsni breskra þingmanna sem mótmæltu harðlega þegar rússnesk lög voru formlega gerð æðri ákvörðunum dómstólsins. Fleiri lönd hefðu gegnum tíðina reynt að grafa undan dómstólnum þegar dómur hefðu fallið gegn þeim, þar á meðal danskir og íslenskir stjórnámálamenn.

Þá samþykkti þingið ályktanir og tilmæli til ráðherranefndarinnar um öryggisógnir í Evrópu og hlutverk Evrópuráðsins, um mannréttindi og réttarríkið í héruðum Norður-Kákasusfjallgarðsins í Rússlandi, um afleiðingar innrásarinnar í Úkraínu á mannúðarástand og fólksflutninga, um vernd og umönnun fylgdarlausra barna á flóttu og á faraldsfæti, um hlutverk stjórnmalaflokka í að stuðla að fjölmennningarlegu samfélagi, um stjórn tæknifyrirtækja á samskiptum um netið, um framfylgd Möltu á skuldbindingum sínum gagnvart Evrópuráðinu og um baráttu við sjúkdóma sem hægt er að koma í veg fyrir með bólusetningum.

Marija Pejčinović Burić, framkvæmdastjóri Evrópuráðsins, flutti þinginu skýrslu sína og sat fyrir svörum. Einnig ávörpuðu þingið Katerina Sakellaropoulou, forseti Grikklands, og Vilhjálmur Alexander, konungur Hollands.

Katrín Jakobsdóttir, forsætisráðherra, kom í opinbera heimsókn í Evrópuráðið á meðan á þingfundum stóð. Íslandsdeild tók þátt í fundi forsætisráðherra og fastanefndar Íslands í Strassborg með forseta og framkvæmdastjóra Evrópuráðsþingsins þar sem rætt var um aðkomu þingsins í komandi formennsku Íslands í ráðherranefnd Evrópuráðsins. Einnig áttu íslenskir þingmenn fundi með þingmönnum frá Norðurlöndum og Eystrasaltsríkjum og fulltrúum hagsmunasamtaka Kúrda. Þórhildur Sunna Ævarsdóttir tók þátt í hliðarviðburði um aðgerðir rússneskra stjórnvalda gegn stjórnarandstöðu, ásamt Evgeníu Kara-Murza, eiginkonu Vladimir Kara-Murza, sem var handtekinn í Rússlandi í apríl. Þá sat Bjarni Jónsson einnig fundi framkvæmdastjórnar þingsins.

Frekari upplýsingar má nálgast hjá ritara Íslandsdeildar og á vefsvæðinu <https://pace.coe.int/en/>.